

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОБРАННЯ МІР ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ / ACTUAL PROBLEMS OF THE ELECTION MEASURES PRECAUTIONS DURING INVESTIGATION OF CRIMINAL PROCEEDINGS

**Шевченко Д.А., канд. юрид. наук, Заступник начальника Відділу поліції – начальник слідчого відділення
Бородянського відділення поліції
Ірпінський відділ поліції Головного управління Національної поліції в Київській області, Україна**

Учасник конференції

In the article on the basis of the Criminal procedural code of Ukraine discusses actual problems of election precautions during investigation of criminal proceedings.

It has been proved that today there are a number of theoretical issues and practical problems concerning both the definition of concepts, features of these measures, as well as purely practical issues of applying the rules of procedural criminal law in accordance with the fundamental principles of law, observance of the rights and freedoms of citizens, as well as international norms and rules.

Keywords: *Criminal procedural code of Ukraine, measures precautions, criminal proceedings.*

Стаття 3 Конституції України проголошує права і свободи людини найвищою цінністю. Реалізуючи це положення, держава проводить перетворення в різних галузях законодавства, в тому числі кримінальному процесуальному, зокрема, що стосується заходів забезпечення кримінального провадження. Реформування системи кримінальної юстиції є одним із найважливіших кроків на шляху України до впровадження світових стандартів забезпечення прав людини. Тому, під час застосування запобіжних заходів постають питання щодо правильності, доцільності, відповідності їх обрання тощо. В цих умовах актуальною є питання визначення виду запобіжного заходу під час досудового розслідування та практика їх застосування.

Запобіжні заходи є важливим елементом заходів забезпечення кримінального провадження, оскільки кримінальна процесуальна політика держави спрямована на гуманізацію в сфері їх обрання та застосування. Із набранням чинності Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року (далі – КПК України) система таких заходів зазнала змін. Зокрема, з'явився новий запобіжний захід – домашній арешт.

Запобіжні заходи – це частина заходів забезпечення кримінального провадження, спрямованих на забезпечення належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого через певне обмеження їхніх особистих прав [1, с. 145].

Відповідно до ст. 176 КПК України запобіжними заходами є: 1) особисте зобов'язання; 2) особиста порука; 3) застава; 4) домашній арешт; 5) тримання під вартою [2].

У першу чергу слід звернути увагу на учасників кримінального провадження, які мають право ініціювати обрання запобіжних заходів та приймати рішення про їх застосування. Так, застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування можливе тільки за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, або за клопотанням прокурора, і віднесене до виключної компетенції слідчого судді, а під час судового провадження – лише за клопотанням прокурора, і віднесене до виключної компетенції суду, який здійснює і судове провадження. Таким чином, усі запобіжні заходи застосовуються судовими органами, не пов'язаними із кримінальним переслідуванням особи [3, с. 73].

Проте зазначимо, чинним КПК України закріплено положення що стороною захисту можливості вносити клопотання про обрання запобіжного заходу, що обґрунтовує задекларований принцип змагальності у кримінальному провадженні [4, с. 468].

При обранні запобіжного заходу повинні враховуватися одночасно його мета, підстави, а також інші передбачені законом обставини, які чітко визначені в КПК України.

Мета застосування будь-якого запобіжного заходу двоєдина: з одного боку – забезпечити виконання обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а з іншого – запобігти таким його спробам (ризикам): 1) переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду; 2) знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення; 3) незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні; 4) перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином; 5) вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому обвинувачується [5, ст. 40].

Зазначимо, що застосування запобіжного заходу з будь-якою іншою метою, наприклад, з метою покарання особи за кримінальне правопорушення, з метою добитися показань стосовно її причетності до кримінального правопорушення тощо неприпустиме. Його застосування в жодному разі не повинно залежати від того, визнає підозрюваний, обвинувачений свою вину у вчиненні кримінального правопорушення чи не визнає.

До умов застосування запобіжних заходів відносимо:

1. наявність у суб'єкта права на застосування запобіжного заходу;
2. наявність у суб'єкта, щодо якого застосовується запобіжних захід, кримінального процесуального статусу підозрюваного, обвинуваченого, що автоматично передбачає наявність порушеного кримінального провадження;
3. наявність дій, що проявляються в ухиленні від досудового розслідування або суду, перешкоджанню повному, швидко-му та неупередженому розслідуванню чи продовженню злочинної діяльності;
4. наявність норм права, якими зафіксовані права та обов'язки суб'єктів правовідносин з приводу застосування запобіжних заходів, порядок і підстави застосування запобіжних заходів;
5. наявність достатніх доказів для притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Розглядувані види запобіжних заходів у кожному конкретному випадку дозволяє індивідуалізувати його застосування, враховуючи при цьому як інтереси правосуддя, так і недопущення невинуватих обмежень прав і свобод підозрюваного, обвинуваченого.

Відповідно до КПК України (ст. 187) на слідчого суддю, суд після одержання клопотання про застосування запобіжного заходу до підозрюваного, обвинуваченого, який перебуває на свободі, покладається обов'язок призначити дату судового засідання і здійснити судовий виклик. У разі неприбуття підозрюваного, обвинуваченого за судовим викликом і відсутності у слідчого судді, суду на початок судового засідання відомостей про поважні причини, що перешкоджають його своєчасному прибуттю, слідчий суддя, суд має право постановити ухвалу про привід підозрюваного, обвинуваченого, якщо він не з'явився для розгляду клопотання щодо обрання запобіжного заходу у вигляді застави, домашнього арешту чи тримання під вартою, або ухвалу про дозвіл на його затримання з метою приводу, якщо ухвала про привід не була виконана [2].

Враховання слідчим суддею, судом усіх необхідних обставин при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу, дотримання вимог закону стосовно порядку постановлення рішення, його форми і змісту надає йому, крім законності, обґрунтованості й вмотивованості, ще однієї необхідної якості, яка стосується його змістовної сторони, а саме – справедливості. З огляду на це вимога справедливості має бути не тільки моральною, а й правовою категорією, а тому й має отримати відповідне нормативне забезпечення. Справедливість цього процесуального рішення тісно пов'язана з його обґрунтованістю та вмотивованістю, проте вона має самостійне значення, адже значною мірою визначається моральною атмосферою, в якій здійснюється кримінальна процесуальна діяльність, моральною свідомістю її уповноважених суб'єктів, урахуванням моральних підстав прийняття такого рішення.

Як результат, закон зобов'язує слідчого суддю і суд підходити до вирішення питання про обрання запобіжного заходу не механічно, а оціночно щодо кожної окремої підстави, керуючись при цьому принципом презумпції невинуватості і правилами, які з цього принципу витікають, у тому числі правилом про тлумачення усіх сумнівів у доведеності обставин, на яких ґрунтується обвинувачення та ризику на користь обвинуваченого.

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що сьогодні у КПК України щодо запобіжних заходів існує низка теоретичних питань і практичних проблем, що стосуються як визначення понять, особливостей цих заходів, так і суто практичних питань застосування норм кримінального процесуального права у відповідності до основоположних принципів права, дотримання прав та свобод громадян, а також міжнародних норм та правил щодо зазначених вище питань.

Гуманізація законодавства є положенням, яке сприяє захисту прав і свобод людини і громадянина, проте ми не повинні забувати про тяжкість вчинених правопорушень, і обрання відповідного запобіжного заходу. Статистичні дані, подані Генеральною прокуратурою України, за період прийняття чинного КПК України, свідчать про масове застосування такого запобіжного заходу к домашній арешт. Питання не в процесі, а в правильності його обрання, адже практика свідчить про його застосування і до осіб, які вчинили середньої тяжкості і тяжкі злочини.

Поява запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту сприяла активному застосуванню його судовими та правоохоронними органами. В 2012 році направлено до суду подань про домашній арешт: органами прокуратури – 2, МВС – 41, СБУ – 275, податковою міліцією – 79. В 2013 році: органами прокуратури – 190, МВС України – 6224, СБУ – 61, органами, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства – 2. В 2014 році: органами прокуратури – 203, МВС України – 7662, СБУ – 100, органами, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства – 2. В 2015 році: органами прокуратури – 275, МВС України – 7212, СБУ – 69, ДФС – 10. В 2016 році: органами прокуратури – 346, національній поліції – 6737, СБУ – 83, ДФС – 8, НАБУ – 18. В 2017 році за січень-березень: органами прокуратури – 135, національній поліції – 2110, СБУ – 18, ДФС – 1, НАБУ – 7.

Доцільним є також підхід законодавця до з'ясування мети та встановлення підстав до застосування певного запобіжного заходу, визначення процесуальних обмежень стосовно застосування деяких з них під час досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Література:

1. Шило О.Г. Теоретико-прикладні основи реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України: монографія., О.Г. Шило. – Х., Право, 2011. – 472 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий 13 квітня 2012 року [Електронний ресурс]., Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Матвійчук В.К., Мартиненко Г.В. Процесуальний порядок застосування запобіжних заходів за новим КПК України., Юридична наука № 7/2013., С. 72-83.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: У 2 т., За заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х., Право, 2012. – 768(т1) с., 664(т2) с.
5. Москалюк Ю.Д. Домашній арешт і тримання під вартою в системі заходів забезпечення кримінального провадження в Україні: дис...на здобуття наук ступеня канд. юрид наук: 12.00.09. – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність., Ю.Д. Москалюк, – Ірпінь, 2015. – 194 с.

ГЕНЕЗИС НАУКОВОЇ ДУМКИ ПРО МОРАЛЬ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ / MORAL AS THE OBJECT OF CRIMINAL-LEGAL PROTECTION AND ITS GENESIS IN SCIENTIFIC LITERATURE

Шевчук А.В., доцент кафедри кримінального права і криміналістики
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Україна

Учасник конференції

В статті проведено короткий екскурс в історію наукової думки з метою доведення, що мораль, а не моральність є категорія всезагальна, об'єктивна, суспільна, а тому саме вона повинна виступати об'єктом кримінально-правової охорони. Запропоновано короткий аналіз низки теорій та учень античності, середньовіччя та нового часу відомих мислителів, філософів та науковців, серед яких, зокрема Демокрит, Сократ, Платон, Арістотель, Монтень, Гобс, Кант, Гегель та інші.

Ключові слова: мораль, моральність, генезис, об'єкт кримінально-правової охорони, мораль античності, середньовічна мораль, мораль Нового часу.

The article deals with a disputable and absolutely unregulated nowadays issue of the correlation between moral and morality. This problem is far from being new. It has been in the focus of attention of numerous philosophers, ethnographers, anthropologists, sociologists and lawyers for many years.

The article presents a short historical survey of the history of scientific thought with the purpose of proving that it is moral, but not morality, is the object of criminal and legal protection. Relying on the works of prominent philosophers, the author of the article makes an attempt to substantiate the idea that moral is a universal, fair and social category. Consequently, it should be the object of criminal and legal protection. The moral standards have always been perceived as compulsory, absolute and unchangeable phenomena, whereas the notion of morality has been associated with virtues, which vary in every philosopher's theories.

Taking into account the above mentioned factors, the article offers a brief analysis of certain theories and doctrines, worked out and introduced by Democritus, Socrates, Plato, Aristotle, Spinoza, Montaigne, Hobbes, Kant, and other representatives of Ancient, Medieval and Modern schools of Philosophy.